

Leonidas Donskis: „Tolerancija – tai kasdieniai išmėginimai“

„Tolerancija yra paskutinė sugedusios visuomenės dorybė. Kai visuomenė yra tapusi tokia amoraliai, kad rėksmingai ir su pasididžiavimu pažeidinėja visus Dievo įsakymus, ji ima primygtinai reikalauti laikytis vienos vienintelės dorybės – toleruoti jos amoralumą. Ji neleis tau smerkti jos veiksmų laikant juos neteisingais, todėl sukūrė ištisą tikėjimo sistemą, kurioje tokie veiksmai nėra neteisingi, tad juos darančių nebegalima laikyti nusikaltėliais, niekšais ar blogais žmonėmis. Nusikaltėlis, niekšas ir blogas žmogus esi tu, jeigu juos smerki!“ – rašė Jamesas Kennedy.

*Lietuvoje žodis „tolerancija“ linksniuojamas vis dažniau. Šiek tiek gėdydamasi neigiamo savo nusiteikimo tolerancijos atžvilgiu, bet tikėdamasi atrasti kitą tolerantiškos laikysenos aspektą ir suprasti, kodėl šis žodis pastaruoju metu taip rėžia ausį, „Santaros–Šviesos“ suvažiavime Sofija Melnikaitė pasikalbėjo su profesoriumi, Europos Parlamento nariu **Leonidu Donskiu**.*

Lietuvos, kaip Vakarų Europos šalies, pamatą sudaro krikščioniškosios vertybės, persmelktos tolerancija: Kristus vienodai bendravo ir su kitatikiais, ir su svetimšaliais nė nemėgindamas atversti jų į naują tikėjimą, nepaisant to, šiandien Lietuvoje tolerancija atrodo fasadinė: ji būna arba apsimestinė, arba toleruojame tai, kas mums tiesiog nerūpi. Kaip manote, ko mums trūksta iki tikro tolerancijos išjautimo?

Be abejo, krikščionybė yra pačios universaliosios tolerancijos ištakos – tai supratimas, kad, kaip sakė Paulius, nėra žydo, nėra graiko, kad žmonės yra lygūs ir unikalūs, sykiu, kad jie turi unikalų vertę Dievo akivaizdoje. Kita vertus, tolerancija gali turėti filosofines arba religines prielaidas, bet nebūtinai turi tapti praktiniu principu – netgi Europoje ji tapo politiniu principu gana vėlai – tik po įvairiausių religinių karų, kurie draskė Europą, buvo susitarta dėl to, kad religija arba tikėjimas neturi tapti politinio konflikto priežastimi. Juk Europos istorija be religinių karų yra neįsivaizduojama.

Iš tiesų, egzistuoja labai ilgas nuotolis tarp paskelbto principo ir paties gyvenimo – jeigu jūs kalbate apie tą tolerancijos supratimą, kuris formavosi jau ankstyvojoje modernybėje, Johno Locke'o filosofijoje, vėliau – Voltaire'o, tai esmė – pagarba kito žmogaus orumui. Juk mes nežinome, neturime būdų patikrinti kito žmogaus sielos. Kaip sakė Locke'as, kito žmogaus tikėjimo nepatikrinsi – negali, valstybė neturi metodų įsibrauti į kito žmogaus sielą. Dėl to Locke'as ir sakė, kad tikėjimo sferoje politinės galios instrumentai nepanaudojami. Mano nuomone, tai yra gana išmintinga pozicija, bet jūs, matyt, kalbate apie Lietuvą, turėdama omenyje toleranciją taip, kaip ją supranta politikai, platesnieji visuomenės sluoksniai, kitaip tariant, kaip tam tikrą principą, dėl kurio susitariama pliuralistinėje šiuolaikinėje visuomenėje – turi suprasti žmonių skirtumus ir juos pripažinti.

Taigi galima toleranciją suprasti (kartais ji taip ir suprantama) kaip nereagavimą, nesikišimą, pasyvumą arba indiferenciją, ypač tikėjimo klausimais – yra žmonių, kurie laiko save tolerantiškais,

bet tikrai toliau indiferencijos nenukeliauja. Jie tiesiog sustabdo bet koki aktyvų savo santykių su įvairiais dalykais. Bet yra ir kitokių žmonių, žmonių, kurie supranta toleranciją ne kaip mėginimą ignoruoti svarbius klausimus, bet kaip kito žmogaus orumo pripažinimą, net jeigu tu ir nesutinki su juo. Manau, tai garbingesnė pozicija: suprasti, kad mes vieni kitų neperauklėsime. Ir nėra neverta to daryti, nes niekas neturi tokio autoriteto pasaulyje, tokios įtakos žmonėms, kad visus priverstų būti vienodais.

Reikia suprasti, kad skirtumai egzistuoja ir juos reikia toleruoti protingai, tik susitarti dėl principinių sąlyčio taškų, kurie garantuotų civilizuotą bendrą buvimą: pagarba gyvybei, pagarba žmogaus vertei... Kai kurie tiki, kad dėl tokių dalykų galima susitarti gana nesunkiai, kiti mano, kad susitarti yra problemiška.

Čia jau veikiau politinis skirtumas – vieni mano, kad Visuotinė žmogaus teisių deklaracija ir žmogaus teisių principai yra būtent tai, kas yra arčiausiai praktinės tolerancijos, bet yra ir kitų, kurie kritikuoja tą pačią deklaraciją, manydami, jog ji yra atgyvenusi ir neapėmia naujų įtampų bei konfliktų. Į jų klausimą, neįmanoma atsakyti techniškai, sausu atsakymu – tai labai gyvi žmonių pasirinkimai, priklausantys ir nuo švietimo, ir nuo mokyklos darbo, kartais net nuo santykio su tikėjimu, bendruomene, tėvais, nuo to, kaip giliai žmogus tai supranta ir išgyvena, ar jam tolerancija yra viso labo tik toks dalykas, kurį reikia išmokti kaip „nekalbėk, ko nereikia“, ar kažkas daugiau.

Turiu pastebėti, kad man pačiam tokie dalykai atrodo kaip tolerancijos karikatūra. Priešingai, kartais aš geriau pasirenku kalbėjimą apie nepatogius dalykus, kurie parodo mano pagarbą kitokiam žmogui. Manau, pavojingiausi yra vakuumas ir tylą, nes tylą yra neapykantos pribuvėja. Kai žmonės nėra abejingi vieni kitiems, jie kalba, o tai jau gerai. Tačiau nestinga ir lazdos perlenkimų – pavyzdžiui, yra manoma, jog pasaulietiškas, agnostiškas žmogus visą laiką teisus ir kad jeigu tikrai nustumsi į šoną visus religinius ginčus ir kalbėsi tik apie labai žemiškus dalykus, automatiškai būsi tolerantiškas. Anaiptol. Aplinkui man tenka matyti žmonių, kurie formaliai savo pažiūromis turėtų būti panašūs į mane (kad ir tarp liberalų), tačiau jie yra netolerantiški, tarkim, krikščionybei – aš tai aiškiai matau – jie net mėgina prievartauti tikrovę, norėdami, kad katalikų kunigai mąstyty kaip sekuliaristai, o tai yra nonsensas – jie neturi taip mąstyti ir nemąstys.

Manau, kad mokyklose tokia tolerancija, apie kokią Jūs kalbate, nėra ugdoma, taigi kas laukia visuomenės, kurioje tolerancija yra suvokiama primityviai ir iki galo neišjaučiama?

Manau, kad, kaip ir kiekvienos šalies piliečiai, mes turime susitarti, jog tokioje rimtoje diskusijoje reikia pasistengti išvengti kasdienio skandalingumo apnašų. Žinoma, jeigu žmonės, ypač jauni, suvoks toleranciją vien pagal tai, ką rašo kai kurie skandalingi dienraščiai, bus blogai. Tačiau jie gali susitarti su mokytojais ar dėstytojais, ar tėvais dėl tokio svarbaus dalyko – negalima galvoti ir kalbėti klišėmis, reikia pačiam susimąstyti apie realią gyvenimo situaciją – juk pats susiduri su žmonėmis. Tau neturi papasakoti, kaip būna gyvenime, ir tu neturi sakyti: „Man nepriimtina tai, kas vyksta Dramblio Kaulo Krante“, – nekalbėk laikraštinių frazėmis ir klišėmis, kalbėk apie tai,

ką išgyveni arba patiri tiesiogiai. Tokiu atveju žmonės bus priversti kalbėti apie tikrus dalykus, kuriuos patiria, išgyvena savo aplinkoje.

Kalbant apie toleranciją man neretai tenka užduoti atsakomąjį klausimą: ar jūs kalbate apie tai, ką perskaitėte spaudoje, ar jums apie tai papasakojo, ar jūs tai išprotavote, ar jūs su tuo susidūrėte tiesiogiai? Ar yra tolerancijos problema?

Taip, aš susiduriu su ja.

Būtent tai ir yra įdomiausia – kalbėti apie tai, kai jums tikrai reikia apsispręsti. Tarkime, kai aplinkoje atsiranda čigonų – štai ir tolerancija jų atžvilgiu: patinka–nepatinka, bet tai yra gyvenimas, tai yra žmonės, jie yra šalia, o tau iškyla būtinybė apsispręsti. Ir mes matome, kaip žmonės nusprendžia. Aš manau, kad pirmas dalykas, kuris gali padėti diskutuojant apie toleranciją, tai nukreipti diskusiją į realią patirtį – mes neturime pradėti dirbtinai literatūrinti, laikraštinti ar portalinti savo patirties – geriau susimąstykime apie realius mūsų pasirinkimus. |

Ar aš nenoriu pradėti vaizduoti kokio šventojo, kuris nuo gimimo yra tolerantiškas – ką jūs, man pačiam kartais tai yra nelengva, ypač kai reikia išlaikyti nors minimalų nuosaikumą atžvilgiu tų, kurių nemėgstu – bet jie yra žmonės.

Kalbant apie žmones, taip, sutinku, tačiau kiek įmanoma išlikti tolerantiškam, kai kalbama apie nuomonę? Pavyzdžiui, viešojoje erdvėje nuolat vyksta diskusijos dėl abortų, eutanazijos įteisavimo. Ar įmanoma tolerancija, kai kalbama apie tokius visuomenei ir jos ateičiai svarbius dalykus?

Kai kalbama apie tokį sudėtingą ir jautrų klausimą, man atrodo, susitarti beveik neįmanoma. Negalima eutanazijos prilyginti dalykams, dėl kurių žmonija iš principo susitaria – moterų, vaikų teisių. Netgi labai patriarchalinės šalys pripažįsta, kad negalima visiškai ignoruoti moterų. Tačiau eutanazija yra visai kito rango dalykas. Tai – gyvybės reikalas, taigi labai sunku įsivaizduoti visišką žmonijos susitarimą šiuo klausimu.

Lygiai taip pat neįsivaizduoju ir susitarimo dėl abortų – juk negalima reikalauti, kad katalikas pritartų jiems. Katalikai nesutinka todėl, kad gina gyvybę tomis priemonėmis, kuriomis jos negina sekuliaristai. Pastarieji kalba apie moters teises, moters kūną, moters emancipaciją ir autonomiją, tačiau sąvokos tokios skirtingos, kad produktyvus ginčas neįmanomas. Suprantu, kad yra klausimų, kuriais aš su praktikuojančiu kataliku nesutarčiau ir neturėčiau juo piktintis dėl to – nesu katalikas.

Kad ir kokia būtų mano pagarba katalikybei, nesu krikščionis ir neprivaleu priversti krikščionių elgtis taip, kaip elgtųsi ne krikščionis. Kas man davė teisę jį tempti į kitą erdvę? Jis negali taip elgtis – pakanka to, kad mes su visiška abipuse pagarba suprastume vienas kito išėties pozicijas.

Galbūt tada civilizuotai įšaldykime tą nesutarimą – gal ateities kartos ieškos kompromiso, gal Lietuva taps tokia katalikiška, kad atkris pats klausimas, nes sekuliaristai sutiks, kad jau viskas – gerbkime gyvybę, tarkim, kad po tam tikro laiko aborto daryti negalima. Tada lieka jau niuansai, dėl jų susitarti irgi nelengva. Ar, pavyzdžiui, išprievartauta moteris taip pat turi būtinai vengti

aborto? Tie klausimai buvo iškelti buvusioje Jugoslavijoje, kai moterys per karą buvo sistemiškai prievartaujamos. Ar jos turi gimdyti kūdikius, kurie atsirado ne iš meilės, ne laisvu pasirinkimu?

Aš pats gerbiu instituciją, kuriai yra du tūkstančiai metų ir man atrodo, kad katalikybėje slypi tiek išminties, kad negaliu turėti iliuzijos, jog aš arba panašūs į mane per dieną ar per dvi kaip nors įtikinsime jos atstovus. Ir nereikia to daryti, pamėginkime suprasti dvi pozicijas – visuomenė visada yra ir bus įtemptas dialogas, nebeturiu iliuzijų, bent jau dabartiniu savo gyvenimo laikotarpiu, kad egzistuoja lengvi klausimai – jų iš principo nėra. Normalioje visuomenėje niekas nėra paprasta ar lengva, o ypač sunkūs yra politiniai-etiniai klausimai. Ir juo visuomenė brandesnė, juo civilizuočiau, tuo ji labiau negniaužia diskusijos – ji palaiko tam tikrą aukštą minties ir polemikos temperatūrą. Bet kaip žmones išugdyti, kad jie diskutuodami netaptų priešais? Štai čia ir reikalinga tolerancija: supratimas, kad nėra viena pusė nėra iki galo tokia autoritetinga, kad primestų savo tiesą arba doktriną visai žmonijai šios akimirkos būdais arba vienos trumpos istorijos atkarpos kalba bei siužetais. Man atrodo, kad kalbama apie išmintį. Tačiau patikėkite, man yra svetimas manymas, jog tolerancija yra sekuliaristų noras primesti pasauliui savo nuomonę. Kartais pastebiu liberalų, ypač Europos Parlamento kolegų, tendencijas ir man jos nepatinka. Man nepatinka, kad mano aplinkoje kartais karingai kalbama apie Vatikaną, Popiežių, ir prisipažinsiu: aš tuose pokalbiuose nedalyvauju. Manau, kad reikia būti nuosekliems – jeigu norime, kad gerbtų mūsų modernų jautrumą, turime gerbti ir kitų jautrumą.

Kalbant apie migraciją, atrodo, kad globalėjant pasauliui tolerancijos turėtų daugėti, juk vis daugiau žmonių suinteresuoti jos egzistavimu, tačiau atrodo, kad yra priešingai – jos mažėja. Kaip manote, ar tolerancija, padedanti įsivirtinti emigrantams, yra realus pavojus mažesnėms tautoms, tokioms kaip lietuvių, galutinai netekti savo identiteto?

Tai daugelio veiksnių mišinys. Pirmas dalykas, atmesčiau tą naivią teoriją, kurią sukūrė prancūzų švietėjai, kad juo modernesnė visuomenė, tuo ji mažiau religinga – tai būdinga būtent protestantiškoms Šiaurės Europos šalims, kuriose Bažnyčios atitolimas nuo visuomenės gyvenimo toks stiprus, kad kunigai yra tapę biurokratais – nebe sielų ganytojais, o tiesiog valstybės tarnautojais.

Visai kitokia situacija yra kalvinistinėse šalyse, tarkim, Jungtinėse Valstijose – Amerika yra daug religingesnė už daugelį Europos šalių, tačiau ir pastarojoje yra gana daug tikinčių šalių. Apskritai, matydamas religijos atgimimą pasaulyje, turiu pasakyti, kad ši švietėjų idėja pati save palaidojo – nebegalima teigti, kad juo daugiau modernizmo, tuo mažiau tikėjimo.

Teiginys, kad Europoje nebelieka krikščionybės, man panašus į moralinę paniką. Kur įrodymai, kad jos nėra? Mažiau žmonių lanko bažnyčias? O kiek yra formaliai ne krikščionių, kurie yra visiškai internalizavę krikščioniškas vertybes ir jomis gyvena, išdidžiai skelbdamiesi esą ateistai, bet neretai laikydamiesi fundamentalių krikščioniškų tradicijų?

Antras dalykas, esama dinamikos – kartais tikėjimo pozicijos susilpnėja, kartais sugrįžta. Taigi, tikrai neteigčiau, kad globalizacija reiškia automatišką žmonių nureligėjimą, lygiai kaip ir neteigčiau, kad ji reiškia tolerancijos didėjimą. Nebūtinai. Kartais matome, kad be galo modernios ir labai aukšto

lygio visuomenės sukelia kruvinus konfliktus. Leiskite jums priminti, kad vokiečių žemėje, kurioje gimė ir nacizmas, buvo išsiskleidusi aukščiausia Europos kultūra – daug kas atsisakė tikėti tuo, ką matė Hitleriui atėjus.

Kas mums sakė, kad būtina tolerancijos daugės? Galbūt priešingai, gyvenime įvyks tokių permainų, kad jos pradės mažėti? Bijau, kad Europoje tai ir vyksta šiuo metu – naujos įtampos atsiranda būtent todėl, kad permaitos yra tokios didelės, jog politikams darosi lengva manipuliuoti žmonių nesaugumo jausmu. Ir jie manipuliuoja, nes nori laimėti rinkimus ir būti populiarūs – užuot dirbę sunkų darbą, kūrę programas, su žmonėmis kalbėję argumentų kalba, jie juos gąsdina.

Man atrodo, kad globalizacija lems labai didelį svyravimų ciklą. O kalbant apie emigraciją, man pačiam daug metų teko gyventi skirtingose visuomenėse, ir žinau, kad yra tikrai tolerantiškų šalių, į kurias jei ne lengviau integruotis, tai bent jau lengviau susirasti patogių nišų. Šia prasme olandai yra tikrai tolerantiška tauta. Anglai taip pat yra gana pakantūs, nors daug kas priklauso nuo tavo statuso, – negalima užmiršti, koks vaidmuo tenka migrantams, – kylančioje ekonomikoje darbo jėga visur yra sveikinama, kas kita, kai nusitaikai į elitą, kai svetimšalis nori tapti profesoriumi ir mokyti bei formuoti tos šalies jaunimą – reikia nueiti daug mylių, kol tau leidžiama lavinti svietimos šalies jaunimą. Ypač humanitarui arba socialinių mokslų atstovui: juk jis tuomet susisieja su tiesioginiu žmogaus ugdyimu.

Matematika, kompiuteriai neveikia kito žmogaus sielos, o štai humanistika tikrai ją formuoja. Čia ir bliūkšta visi stereotipai ir iliuzijos apie tai, kad egzistuoja visiškai tolerantiškos sistemos ar šalys, – visur yra savos atmetimo reakcijos, – priklauso, kokio statuso ir lygio konkurentas esi. Jeigu nori patekti į svietimą elitą – visada bus sunku. Nebent būtum labai turtingas ir suveiktų kapitalizmo logika – nors tu analfabetas, bet jei esi turtingas, kitai ekonomikai būsi reikalingas. Jeigu ateini kaip darbo jėga šalyje, kuriai jos reikia, viskas taip pat gerokai paprasčiau. Ir Lietuvai netrukus reikės darbo jėgos – ji praturtės, o visi lietuvaičiai juk norės būti teisininkais, vadybininkais ir medikais – tada ir kils klausimas: „O kas dirbs?“

Lietuviai buvo emigrantų, net išsklaidytos diasporos, tauta ir iki Antrojo pasaulinio karo (žinoma, mastai buvo ne tokie), ir, man atrodo, istorija truputį kartojasi. Bet tada lietuviai turėjo svajonę kaip nors neleisti išnykti iš pasaulio pavergtai tėvynei, todėl jie sąmoningai kūrė „atsarginę“ Lietuvą. Dabar gi *atsarginės* Lietuvos kurti nereikia – Lietuva yra Europos Sąjungoje, tai NATO ginama valstybė, bet yra kita problema – ar mūsų akyse nesikeičia pati tauta kaip egzistavimo forma? Ar nėra taip, kad nebeveikia formulė: kalba–žmonės–teritorija? Taip, yra kalba, tam tikras jautrumas, bet nebelieka teritorijos kaip vienijančio veiksnio.

Zygmuntas Baumanas jau prabilo apie tautą kaip apie naują eksteritorinį darinį. Žinoma, mums viskas dramatiškiau, – mūsų šalis nedidelė, todėl skausmingiau reaguojame. Viena vertus, lietuvių emigravimas turi plusų jau vien dėl to, kad nemažai žmonių, kurie yra tarptautiški, pažįsta pasaulį, ir jei dalis jų grįžtų, Lietuva darytųsi atvira, vakarietiška ir konkurencinga. Minusai tas, kad neretai išvažiuoja jauni, protingi žmonės, kurie galėtų gerinti atmosferą savo šalyje.

Nekurčiau scenarijų, ar bus gerai, ar blogai – įtariu, kad mes tiesiog skaudžiau pajusime pasaulio permainas, nes neturime labai svarbių institucijų ir nepriklausome pasaulio galingiesiems nei savo ekonomika, nei savo politika. Mes savo oda jas pajuntame – ir migraciją, ir elektroninę komunikaciją, ir žmonių santykių kitimą. Nereikia tolerantiškumo suabsoliutinti, reikia tik suprasti, kad žmogus turi išminties balsą, kuris išryškėja nebūtinai per toleranciją, bet ir kitomis formomis – žmogiška atjauta, solidarumu, empatija. Pripažinkite, tolerancija yra truputį biurokratų ir politikų išniekintas žodis – jie pavertė jį tokiu mediniu, nieko nesakančiu rąstu, su kuriuo gali daryti, ką nori; tai žodis-pliauska – be formos, be turinio, be nieko. O iš tikrųjų pats reiškinys slepia turtingą ir svarbią žmogiškų įtampų zoną. Tolerancija yra gyva ir nesukarikatūrinama tol, kol aš arba jūs pasiruošę ginti svetimąjį. Bet jeigu mes įdiegsime tam tikrą privalomą žodyną, kurį vartodami tapsime tarsi ir tolerantiški, sukursime karikatūrą.

Tačiau kalbant apie grupių gynimą, galima pastebėti, kad kartais jis paskatina dar didesnę neapykantą. Pavyzdžiui, viešojoje erdvėje dažnai atsiranda antisemitinių pareiškimų, į kuriuos reaguojant pastarieji tik aštrėja.

Čia visą laiką reikia remtis išmintim – juk ne visą laiką reikia ginti pačią grupę, kartais konfliktai net neįvardijami iki galo. Paprasčiausiai vartojamas nacių žodynas arba argumentai ir tiesiog yra jautriai reaguojama. Ne todėl, kad kalbama apie žydus, bet todėl, kad veikia atmintis, išsigąstama, kad gali būti pradėtos teisinti kalbėjimo ir mąstymo formos, kurios jau vieną kartą buvo iškilusios Europoje. Tai, apie ką jūs kalbate, gali būti neadekvati reagavimo forma – kalbama apie tai, kas neįvardyta, kas yra giliai. Dar gyva atmintis apie baisius dalykus, o diskusija panaši į grupių stalo tenisą arba šaudymąsi tuščiais šoviniais. Čia nereikia ieškoti ypatingų žmogaus teisių. Esu įsitikinęs, kad jei esama rimto antisemitizmo atveju, žydams nereikėtų pulti kolektyviai reaguoti – tai Lietuvos garbės reikalas. Patys lietuviai turi vieną kartą tai aiškiai įvardinti ir išspręsti. Kitas dalykas, kai nebėra kito būdo – kai tyli ir politikai, ir visuomenininkai, tada nieko nebelieka, kaip tik senstančiai bendruomenei ginti savo orumą ir tėvų atmintį. Kad būtų galima išvengti antisemitizmo didėjimo, žinau tik vieną būdą: reikia bendrauti be kategorijų *jūs* ir *mes*, normaliai kalbėtis. Žinoma, būtų gera, kad ir žydai kartais išvengtų tokių apkasų ir suprastų, kad patys yra politiniai ir pilietiniai lietuviai. Daugelis tai puikiai jaučia ir supranta, tad ta dichotomija yra netikra – kokie ten *jie*? Tai mano draugai, bendrapiliečiai, mano kultūros žmonės. Man, tarkim, tėvai paaiškino, kad esu žydas, kai buvau gal dvylikos metų – esu užaugintas kaip lietuvis ir niekada nesuprasdavau, kad toks nesu – ir dabar save laikau lietuviu. Tai yra žmogiškos brandos dalykas – turi apie tai natūraliai kalbėti, ne klišių ar prokurorų kalba. Bet jūs esate teisi – pareiškimų ir kaltinimų komunikacija niekur neveda.

Na ir pabaigai šiek tiek apie patį tolerancijos formavimąsi: kaip kitose Vakarų Europos šalyse formavosi tolerancijos tradicija ir kiek ji yra pakitusi šiandien? Kuo tolerancijos pobūdis skiriasi Amerikoje?

Amerikiečiai tam tikroje terpėje yra tolerantiški todėl, kad yra gimę kaip daugiatautė politinė bendrija ir neturi *savo–svetimo* priešpriešos, kurią turi europiečiai. Amerikiečiai tave gali kviesti į namus jau antrąjį pažinties vakarą – jie tiesiog tokie, nes nesupranta, kas tas svetimas. Jei tu moki

angliškai, gyveni šalia ir esi geras žmogus, nėra jokios problemos. Šia prasme jie tolerantiški, bet nesu tikras, ar tolerantiškesni už europiečius kitoje terpėje, pavyzdžiui, daugiakalbystės niuansais – amerikiečius trikdo kalbėjimas ne anglų kalba šalia jų, o europiečių – ne. Viskas priklauso nuo tolerancijos aspekto. Kalbant apie tolerancijos ištakas, jos yra ir filosofinės (Sokrato etinis intelektualizmas), ir religinės – krikščionybės vaidmuo ir įtaka tolerancijos formavimuisi nekelia jokių abejonių. Moderniaisiais amžiais tai veikia aristokratiška pozicija, neretai filosofų, pabrėžianti gebėjimą sugyventi ir sutarti su kitaip jaučiančiais ir mąstančiais. Bet vėliau to savo aristokratizmo ir religinės auros tolerancija pradėjo netekti – ji buvo rutinizuota. Tai gerai, jei daugiau žmonių supranta, kad tolerancija, jeigu ji nėra karikatūrinė ir nepainiojama su abejingumu (kurį Vytautas Kavolis laikė socialine patologija), reiškia, jog negalima žeminti kito žmogaus. Tada jie gina svetimą orumą, suprasdami, kad tikrai su oriu žmogumi galima kurti laisvą santykį visuomenėje, juk draugas, mylimoji – tai laisvų žmonių sąjunga. Blogai yra tai, kad šią sąvoką pasigavę politiniai technokratai ar biurokratai ją suniekina, iškraipo, instrumentalizuoja ir paverčia tokiu nieko nereiškiančiu blizgučiu, kurį naudoja, kaip nori. „Būkime tolerantiški“ – ką tai reiškia? Taip ir matau anekdotišką situaciją, kai koks nors aukštas pareigas užimantis Briuselio biurokratas kalba apie privalomą toleranciją, bet pats apsistato tik savo rato ir kultūros žmonėmis, kad būtų paprasčiau. Ką reiškia tolerancija? Tai kasdieniai, labai nelengvi, žmogiški išmėginimai. Tolerancijai reikia žmones ruošti lygiai taip pat kaip santuokiniam gyvenimui, kad jie suprastų, kas yra atsakomybė prieš kitą žmogų. Tolerancijos reikia mokyti – atsakingai ir nebanaliai.

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-10-05-leonidas-donskis-tolerancija-tai-kasdieniai-ismeginimai/69878>

